

BO'SH O'ZLASHTIRUVCHI TALBALAR BILAN ISHLASHDA AKVAREL TEXNIKALARINING INNOVATSION PEDAGOGIK IMKONIYATLARI

*O'zbekiston Badiiy Akademiyasi
Qashqadaryo ixtisoslashtirilgan
san'at maktab-internati o'qituvchisi
Gulbar Mashrapova
O'zbekiston Badiiy Akademiyasi
Qashqadaryo ixtisoslashtirilgan
san'at maktab-internati o'quvchisi
Xalilova Gulnavo*

Annotatsiya: Mazkur maqolada iqtidorli talabalar bilan ishlash jarayonida akvarel texnikalarining innovatsion pedagogik imkoniyatlari tahlil qilinadi. Akvarel san'atining tasviriy ifoda vositasi sifatidagi o'rni, talabalar ijodiy fikrlashi va estetik dunyoqarashini rivojlantirishdagi ahamiyati yoritiladi. Shuningdek, zamonaviy ta'lim texnologiyalari asosida akvarel mashg'ulotlarini tashkil etish, eksperimental yondashuvlardan foydalanish hamda individual ijodiy faoliyatni qo'llab-quvvatlash masalalari ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijalarida akvarel texnikalarining talabalarning mustaqil fikrlashi, rang sezgisi va kompozitsion tafakkurini rivojlantirishdagi samaradorligi asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: akvarel, iqtidorli talabalar, innovatsion yondashuv, tasviriy san'at, pedagogik texnologiya,

Аннотация: В данной статье анализируются инновационные педагогические возможности акварельных техник в работе с одарёнными студентами. Освещается значение занятий акварелью в развитии творческого мышления, эстетического мировоззрения и навыков самостоятельного мышления студентов. Также обоснована роль современных педагогических технологий, экспериментальных подходов и индивидуальных творческих заданий в повышении эффективности образовательного процесса.

Ключевые слова: одарённые учащиеся, художественная школа-интернат, творческое развитие, педагогическая диагностика

Abstract: This article analyzes the innovative pedagogical possibilities of watercolor techniques in working with gifted students. The importance of watercolor practice in developing students' creative thinking, aesthetic worldview, and independent thinking skills is highlighted. The role of modern pedagogical technologies, experimental approaches, and individual creative tasks in increasing educational effectiveness is also substantiated.

Keywords: gifted students, art boarding school, creative development, pedagogical diagnostics, individual approach

Kirish

1.1. Muammolarning dolzarbligi:

Bugungi kunda oliy ta'lim tizimida iqtidorli talabalarni aniqlash, ularning ijodiy salohiyatini rivojlantirish va professional kompetensiyalarini shakllantirish dolzarb pedagogik masalalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, tasviriy san'at yo'nalishida tahsil olayotgan talabalar bilan ishlashda innovatsion metodlardan foydalanish ta'lim samaradorligini oshirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Shu jihatdan akvarel texnikalari nafaqat badiiy ifoda vositasi, balki talabalarni erkin fikrlash, kuzatish va mustaqil ijod qilishga yo'naltiruvchi pedagogik vosita sifatida ham katta ahamiyatga ega.

Akvarel san'ati o'zining shaffofligi, ranglarning nozik uyg'unligi va suv bilan ishlash jarayonidagi murakkabligi bilan boshqa tasviriy texnikalardan ajralib turadi. Ushbu texnika talabalardan tezkor fikrlash, rangni his qilish va kompozitsion yechimlarni tez topishni talab qiladi. Shu sababli akvarel mashg'ulotlari iqtidorli talabalar ijodiy imkoniyatlarini yuzaga chiqarishda samarali metodik asos bo'lib xizmat qiladi.

Zamonaviy pedagogik yondashuvlarda akvarel texnikalaridan foydalanish faqat an'anaviy nusxa ko'chirish bilan cheklanib qolmay, balki eksperimental izlanishlar, rang va tekstura bilan ishlash, aralash texnikalarni qo'llash hamda ijodiy mustaqillikni rivojlantirishga qaratilmoqda. Bu esa talabalarni yangi badiiy izlanishlarga undab, ularning estetik tafakkurini kengaytiradi.

1.2. Muammoga oid xorijiy va mahalliy adabiyotlar tahlili: Tasviriy san'at pedagogikasi sohasida olib borilgan ilmiy tadqiqotlarda akvarel texnikalarining ta'lim jarayonidagi o'rnini alohida e'tibor markazida bo'lib kelmoqda. Ayniqsa, iqtidorli talabalar bilan ishlashda rangtasvir vositalarining psixologik, estetik va metodik imkoniyatlarini o'rganish zamonaviy pedagogikaning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. So'nggi yillarda innovatsion pedagogik texnologiyalarni san'at ta'limiga integratsiya qilish natijasida akvarel mashg'ulotlari nafaqat texnik ko'nikma shakllantiruvchi vosita, balki talabalarning ijodiy tafakkurini rivojlantiruvchi metod sifatida ham talqin qilinmoqda.

Mahalliy olimlarning ilmiy qarashlarida tasviriy san'at ta'limida individual yondashuv va ijodiy faoliyatni rivojlantirish masalalari muhim o'rin egallaydi. O'zbekistonlik tadqiqotchilar tasviriy san'at darslarida talabalarni mustaqil fikrlashga o'rgatish, ularda estetik didni shakllantirish va kompozitsion tafakkurni rivojlantirish uchun amaliy mashg'ulotlarning ahamiyatini ta'kidlaydilar. Ayniqsa, akvarel texnikasi

orqali rang sezgisi va badiiy kuzatuvchanlikni rivojlantirish mumkinligi ko'plab ilmiy ishlarda qayd etilgan.

Pedagogik adabiyotlarda iqtidorli talabalar bilan ishlashning psixologik xususiyatlari ham keng yoritilgan. Tadqiqotchilar iqtidorli yoshlarning yuqori darajadagi tasavvur, emotsional sezgirlik va noodatiy fikrlash qobiliyatiga ega ekanligini ta'kidlaydilar. Shu sababli ular bilan ishlashda standart metodlardan ko'ra ijodiy va innovatsion yondashuvlardan foydalanish samaraliroq hisoblanadi. Akvarel texnikasining o'ziga xos xususiyatlari — ranglarning erkin harakati, suv bilan ishlash jarayonidagi tasodifiy holatlar va tezkor qaror qabul qilish zarurati — talabalarni ijodiy izlanishga undaydi.

Rus va xorijiy olimlarning tadqiqotlarida ham akvarelning estetik hamda psixologik ta'siri alohida o'rganilgan. Ayrim tadqiqotchilar akvarel bilan ishlash jarayoni insonning emotsional holatiga ijobiy ta'sir ko'rsatishini, rang va suv uyg'unligi esa stressni kamaytirib, ijodiy erkinlikni kuchaytirishini qayd etganlar. Bu jihatlar pedagogik nuqtai nazardan iqtidorli talabalar bilan ishlashda muhim omil hisoblanadi, chunki erkin ijodiy muhit talabaning individual salohiyatini yuzaga chiqarishga yordam beradi.

San'at pedagogikasiga oid ilmiy manbalarda innovatsion metodlardan foydalanish masalasi ham keng tahlil qilingan. Zamonaviy ta'lim konsepsiyalariga ko'ra, talaba ta'lim jarayonining passiv ishtirokchisi emas, balki faol ijodkor sifatida shakllanishi kerak. Shu nuqtai nazardan akvarel mashg'ulotlarida muammoli vaziyatlar yaratish, eksperimental topshiriqlar berish va individual loyihalar asosida ishlash samarali pedagogik usullardan biri sifatida ko'rsatiladi.

Bir qator tadqiqotlarda akvarel texnikasining kompozitsion tafakkurni rivojlantirishdagi ahamiyati yoritilgan. Rang va shakl uyg'unligini izlash jarayonida talaba mustaqil badiiy yechim topishga harakat qiladi. Bu esa uning tasviriy fikrlashi va estetik qarashlarini kengaytiradi. Shuningdek, akvarel texnikasida qatlamlar bilan ishlash, ranglarning tabiiy aralashuvi va shaffoflik effektlari talabadan yuqori darajadagi kuzatuvchanlik hamda ijodiy yondashuvni talab qiladi.

Xorijiy pedagogik manbalarda STEAM ta'lim tizimi doirasida san'at fanlarini innovatsion metodlar bilan bog'lash tendensiyasi ham kuzatiladi. Bunday yondashuvlarda akvarel mashg'ulotlari tajriba va kuzatish asosidagi amaliy faoliyat sifatida qaraladi. Natijada talabalar nafaqat texnik mahorat, balki analitik va kreativ fikrlash ko'nikmalarini ham rivojlantiradilar.

1.3. Muammolarni o'rganish holati: Tahlillar shuni ko'rsatadiki, mavjud o'quv dasturlarida inson boshining anatomik tuzilishini o'rganish ko'pincha nazariy darajada qolib ketmoqda. Amaliy mashg'ulotlar bilan yetarlicha integratsiya qilinmaganligi sababli talabalar bilimlarini real tasviriy faoliyatda qo'llashda qiyinchiliklarga duch

keladilar. Bundan tashqari, individual ijodiy yondashuvni rivojlantirish bilan birga, akademik aniqlikni saqlash muammosi ham dolzarb bo'lib qolmoqda.

1.4. Tadqiqotning maqsadi va vazifalari: Ushbu o'rganilmagan sohalar mazkur maqolaning maqsadini shakllantirishga imkon berdi — qalamtasvirda inson boshining anatomik tuzilishini o'rganishning samarali metodikasini ishlab chiqish va tahlil qilish.

Maqolada ko'rsatilgan maqsadni amalga oshirish quyidagi tadqiqot vazifalarini hal qilish orqali amalga oshirildi:

- inson boshining anatomik tuzilishiga oid nazariy asoslarni o'rganish;
- portret ishlash jarayonida proporsiya va hajmni ifodalash usullarini tahlil qilish;
- amaliy mashg'ulotlar orqali talabalar bilim va ko'nikmalarini baholash;
- samarali o'qitish metodlarini ishlab chiqish va taklif etish.

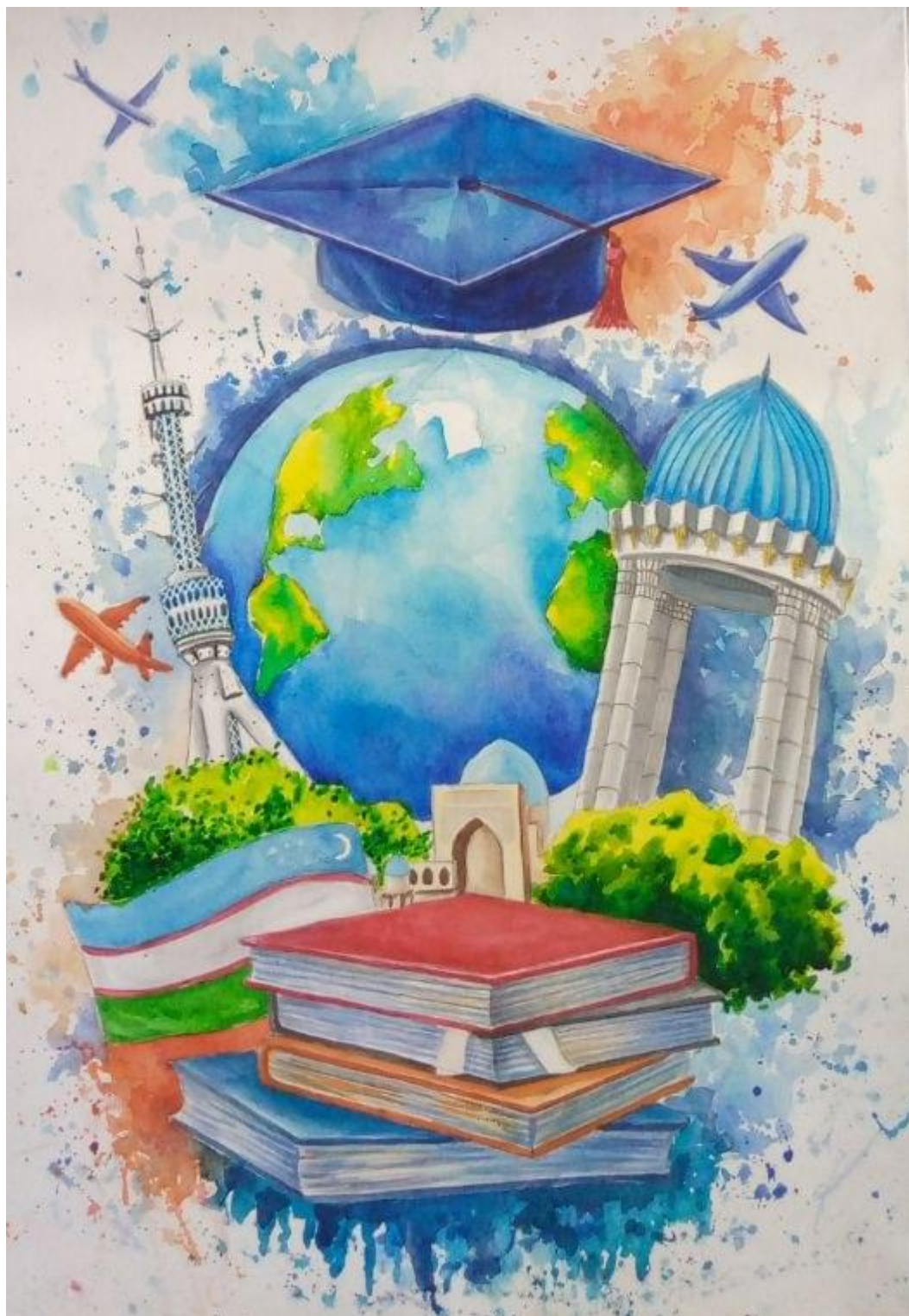
1.5. Maqola materiallarining nazariy va amaliy hissi

Mazkur maqolaning nazariy ahamiyati qalamtasvirda inson boshining anatomik tuzilishini o'rganish bo'yicha ilmiy qarashlarni tizimlashtirish va boyitishda namoyon bo'ladi. Tadqiqot natijalari mavjud nazariy bilimlarni chuqurlashtirishga xizmat qiladi.

Materiallar va metodlar

Mazkur tadqiqot iqtidorli talabalar bilan ishlash jarayonida akvarel texnikalarining innovatsion pedagogik imkoniyatlarini aniqlash hamda ularning ta'lim samaradorligiga ta'sirini o'rganishga qaratildi. Tadqiqot davomida nazariy va amaliy metodlarning o'zaro uyg'unligidan foydalanildi. Ilmiy izlanishlar tasviriy san'at yo'nalishida tahsil olayotgan talabalar ishtirokida olib borildi hamda mashg'ulotlar ijodiy tajriba asosida tashkil etildi.

Tadqiqotning asosiy materiallarini akvarel bo'yoqlari, turli zichlikdagi qog'ozlar, mo'yqalamlar, suv bilan ishlash vositalari hamda rangtasvir uchun qo'llaniladigan yordamchi materiallar tashkil etdi. Mashg'ulotlarda silliq va yarim silliq yuzali qog'ozlardan foydalanildi, chunki bunday yuzalar rang qatlamlari, suv harakati va teksturaviy holatlarni kuzatish imkonini beradi. Talabalarga an'anaviy akademik topshiriqlar bilan bir qatorda erkin eksperimental mashqlar ham berildi.

Tadqiqot davomida quyidagi ilmiy-pedagogik metodlardan foydalanildi:

- pedagogik kuzatish;
- taqqoslash metodi;
- amaliy tajriba-sinov ishlari;
- vizual tahlil;
- ijodiy faoliyat natijalarini baholash;
- suhbat va muhokama metodlari.

Pedagogik kuzatish metodi orqali talabalar ijodiy faoliyatidagi o'zgarishlar muntazam monitoring qilindi. Mashg'ulotlar davomida ularning rang tanlash, kompozitsion fikrlash, mustaqil qaror qabul qilish va eksperimental yondashuvlarga bo'lgan qiziqishi o'rganildi. Taqqoslash metodida esa an'anaviy yondashuv asosida ishlagan talabalar bilan innovatsion metodlar asosida ishlagan talabalar natijalari o'zaro solishtirildi.

Amaliy tajriba jarayonida akvarel texnikalarining turli usullaridan foydalanildi. Jumladan, qatlamli bo'yoq ishlash, ranglarning tabiiy aralashuvi, suv miqdorini boshqarish, nam va quruq yuzalarda ishlash kabi usullar orqali talabalar erkin ijodiy izlanishga yo'naltirildi. Mashg'ulotlarda tayyor nusxadan ko'chirish emas, balki individual kompozitsion yechim topish asosiy maqsad sifatida belgilandi.

Innovatsion pedagogik yondashuv sifatida muammoli vaziyatlar yaratish metodidan ham foydalanildi. Talabalarga ma'lum bir mavzu berilib, uni noan'anaviy rang yechimlari va eksperimental usullar orqali ifodalash vazifasi topshirildi. Bu esa ularning ijodiy tafakkurini faollashtirib, tasviriy muammolarga mustaqil yechim topish ko'nikmalarini rivojlantirdi.

Shuningdek, individual ijodiy topshiriqlar metodi ham qo'llanildi. Har bir talabaga uning qiziqishi, tasviriy tafakkuri va ijodiy salohiyatidan kelib chiqib alohida vazifalar berildi. Bu usul talabalar orasidagi individual farqlarni hisobga olish hamda ularning shaxsiy badiiy uslubini rivojlantirishga xizmat qildi.

Tadqiqot davomida vizual tahlil metodidan ham samarali foydalanildi. Talabalar tomonidan yaratilgan ijodiy ishlar rang uyg'unligi, kompozitsion yechim, badiiy ifoda va texnik bajarilish jihatidan tahlil qilindi. Muhokama jarayonlarida talabalar o'z ishlari haqida fikr bildirib, bir-birining ijodiy ishlari yuzasidan estetik tahlil olib bordilar. Bu esa ularda san'atni tahlil qilish va baholash kompetensiyalarini shakllantirdi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, iqtidorli talabalar bilan ishlash jarayonida akvarel texnikalaridan foydalanish tasviriy san'at ta'limining samaradorligini oshirishda muhim pedagogik vosita hisoblanadi. Akvarelning o'ziga xos xususiyatlari — ranglarning nozik uyg'unligi, suv bilan ishlashdagi erkinlik va ijodiy eksperiment imkoniyatlari — talabalarni mustaqil fikrlashga, estetik mushohada yuritishga hamda individual badiiy uslub izlashga undaydi.

Tadqiqot davomida qo'llanilgan innovatsion pedagogik yondashuvlar, jumladan individual ijodiy topshiriqlar, eksperimental mashg'ulotlar va muammoli vaziyatlar asosidagi metodlar talabalarning ijodiy faolligini sezilarli darajada oshirdi. Ayniqsa, erkin kompozitsion izlanishlar va rang bilan eksperiment qilish jarayoni iqtidorli talabalar tasviriy tafakkurining rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatdi.

Shuningdek, akvarel mashg'ulotlari talabalar estetik dunyoqarashini kengaytirish, rang sezgisini rivojlantirish va tasviriy san'atga bo'lgan qiziqishni kuchaytirishda samarali ekanligi aniqlandi. Mashg'ulotlar davomida talabalar nafaqat texnik ko'nikmalarni egalladilar, balki o'z ijodiy qarashlarini erkin ifodalash imkoniyatiga ham ega bo'ldilar.

Tadqiqot natijalari akvarel texnikalarining innovatsion pedagogik imkoniyatlari keng ekanligini ko'rsatdi. Mazkur texnikalar asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni talabalarni faqat reproduktiv faoliyatga emas, balki ijodiy va analitik fikrlashga yo'naltiradi. Bu esa zamonaviy tasviriy san'at ta'limida innovatsion metodlarni keng qo'llash zarurligini tasdiqlaydi.

Kelgusida iqtidorli talabalar bilan ishlashda akvarel texnikalarini raqamli pedagogik texnologiyalar, multimedia vositalari va interaktiv metodlar bilan uyg'unlashtirish orqali ta'lim samaradorligini yanada oshirish mumkin. Shu sababli akvarel asosidagi innovatsion metodikalarni takomillashtirish va amaliyotga keng joriy etish dolzarb ilmiy-pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi.

Adabiyotlar

1. B. Boymetov, Qalamtasvir. Darslik "Musiqqa" nashriyoti – 2006.
2. Booth, J. W., Taborda, E. A., Ramani, K., Reid, T. (2016c). Interventions for teaching sketching skills and reducing inhibition for novice engineering designers. Design Studies, 43, 1–23. <https://doi.org/10.1016/j.destud.2015.11.002>
3. B. Tojiyev, Maxkamova "Qalamtasvir" TDPU-2015 yil
4. B. Tojiyev, X. Sultonov "Qalamtasvir" TDPU-2009
5. Almukhambetov, B., Tanirbergenov, M., Nebessayeva, Z. (2015) The application of figurative arts' capabilities in the Art-Pedagogical activity of a teacher. Procedia: Social Behavioral Sciences, 197, 1525–1529. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.07.1056>
6. P. Thomas, A. Taylor, Drawing, London-2011.
7. B. Boymetov "Qalamtasvir" Pedagogika institutlari va universitet lari talabalari uchun o'quv qo'llanma. Toshkent, "Iqtisod-Moliya"-2010.